11

Ćwiczenia z historii filozofii.

Lipski Jan

Filozofia. 1

Wykł. Prof. Tatarkiewicz 11

10. X. 47r.

Filozofię jako dyscyplinę naukową można podzielić na trzy gałęzie:

1. Teoria bytu – zajmuje się tym co rzeczywiście istnieje, analizuje własności bytu.
2. Teoria poznania – stara się odpowiedzieć na pytanie, skąd my wiemy, że coś istnieje.
3. Teoria wartości – usiłuje odpowiedzieć na pytanie: „Co do co istnieje jest warte?"

Ad 1. Dział pierwszy – ontologia – najogólniejsza nauka o bycie rozpada się na trzy części:

1. Kosmologia – bada świat materialny, przyrodę.
2. Psychologia – " " wewnętrzny, poznany z refleksji.
3. Teologia racjonalna – usiłuje metodami racjonalnymi określić Boga, nie uwzględnia objawień.

Taki podział ontologii jest podziałem tradycyjnym, utrzymuje się od XVIII wieku.
Metafizyka – wogóle wszelka teoria bytu, bytu nie tylko zamkniętego w ramach fizyki, ale bytu w najszerszym słowa tego znaczeniu.
Ad 2. Teoria poznania lub krytyka poznania. stara się stwierdzić jak je sobie wyobrażam rzeczy i czy trafnie je określam, czy to co uważam za poznanie jest prawdą i jak dokonywa się samo poznanie?
Teoria poznania bywa niekiedy zastępowana równoważnymi terminami obcymi, jak: epistemologia (używany przymiotnikowo), Gnosiologia i Kryteriologia.
Do tego działu należy również logika i metodologia. Metodologia stwierdza, jak należy postępować, ażeby poznawać możliwie najlepiej, najwnikliwiej.
Ad 3. Teoria wartości-aksjologia rozpada się na wiele odłamów:

Etyka – zajmuje się wartościami moralnymi. ~~Estetyka~~ wskazuje jak należy postępować, ażeby postępować moralnie, daje do tego pewne normy i wskazówki. Jest to więc dyscyplina praktyczna, a nie teoretyczna.
Estetyka – jak nazwa wskazuje, zajmuje się wartościami estetycznymi.
Filozofia przyrodoznawstwa – dział teorii poznania naukowego w zakresie przyrody.
Filozofia humanistyki jest działem teorii poznania naukowego w zakresie działu ludzkiego.
Filozofia społeczna – teoria poznania, polegające na mnogości żyjących i ze sobą współdziałających istot. Poznaje jakie społeczeństwo jest dobre, co zdolne jest osiągnąć społeczeństwa, a czego nie dokona jednostka. Jest więc teorią poznania społeczeństwa.

17. X. 4 r. Zadanie nr. 2.

Podstawowa literatura filozoficzna.

Dyscyplina naukowa, zwana filozofią, ma swoją literaturę, którą każdy człowiek noszący miano „filozofa" powinien znać i zależnie od opracowywanego tematu korzystać z zawartych tam wiadomości. Do najważniejszych, podstawowych podręczników filozofii należą:

I. Wstępy do filozofii. Są ich dwie kategorie:

a) propedeutyki filozofii, czyli prace zawierające najogólniejsze wiadomości z zakresu filozofii. Najlepsze są: 1. „Propedeutyka filozofii" prof. Kaz. Ajdukiewicz.

2. Propedeutyka filozofii" prof. B. Gawecki.

3. — " — " — " T. Czeżowski.

4. „Wprowadzenie do zagadnień propedeutyki filozofii" - Z. Metalmana.

b) Wstępy do filozofii - są to zestawienia zagadnień i stanowisk.

1. „O zadaniach i kierunkach filozofii" dzieło zbiorowe prof. Krüger.

Tom I omawia poszczególne nauki filozoficzne

Tom II omawia poszczególne kierunki nauk filozoficznych.

2. „Wstęp do filozofii" - Jerusalem.

III. Słowniki filozoficzne - są to alfabetyczne układy najważniejszych pojęć filozoficznych. Niestety są one pisane w obcych językach, obecnie słownik filozoficzny w języku polskim jest w opracowywaniu. Najstarszy słownik filozoficzny - Bogla obecnie należy do zabytków.

Słownik „Vocabulaire philosophi" wydany w 1926 r., którego autorem jest francuski filozof Lalandr i Baldwina „Dictionary of phi-

losophie und psychologie" należy do najlepszych zbiorów pojęć filozoficznych. Poza wyjaśnieniem znaczeń poszczególnych wyrazów, podaje nazwiska wielu znakomitych filozofów i krótkie ich biografie.

Eisler – „Wörterbuch der philosophischen Begriffe" podaje terminy filozoficzne, wyjaśnia je i zamieszcza cytaty z użytego zastosowaniem tych wyrazów przez filozofów.

Eisler – „Philosophen Lexicon" – spis nazwisk znakomitych filozofów.

Również w języku niemieckim opracowali dwaj uczeni – Claubergs i Dubislav – „Der systematisches Wörterbuch der Philosophie". Jest to najzwięzlejszy i najbardziej urywany słownik filozoficzny.

IV. Bibliografia.

Z dziedziny historii filozofii do najlepszych podręczników należą:

1. Historia filozofii – prof. Tatarkiewicz.
2. Zwięzła historia filozofii z bibliografią Überwega, około połowy XIX wieku. Tegoż autora – Grundriss der Geschichte der Philosophie". Dzieło to składa się z pięciu tomów:

a) Tom I filozofia starożytna
b) " II " chrześcijańska
c) " III " nowożytna do XIX w.
d) " IV " niemiecka XIX w.
e) " V " pozniemieckie XIX w.

Wiadomości z historii filozofii polskiej znaleźć można u Struvego Henryka „Historii filozofii w Polsce" 1900 r.

„Historia logiki w Polsce" zawiera historię teoretycznej filozofii w Polsce, rok 1911.

W czterotomowym dziele Gabriela Korbuta p.t. „Literatura polska" w dziale prozaików zamieszczane są wiadomości o filozofii.

V. Czasopisma filozoficzne:

Obce: Revue Philosophique, Mind, Kantstudien.

Polskie czasopisma filozoficzne:

1. „Przegląd filozoficzny" 1897/8 założył Ul. Berzyka. Obecnie wychodzi rocznik 43. W R. 25 zamieszczono bibliografię do 1922r, w zeszycie 42 za ostatnie 25 lat.
2. „Ruch filozoficzny" założył prof. Kaz. Twardowski, dwóz – 14 tomów.
3. „Kwartalnik filozoficzny" – wychodzi od 1923r wydany przez Polską Ak. Umiejętności. Redaktor – prof. Heinrich. Są tam artykuły na temat związku filozofii z naukami szczegółowymi.
4. „Studia philosophica" przed wojną wydano 2 tomy, obecnie na wydaniu tom III. Poza tym artykuły filozoficzne ukazują się w Ateneum, w Przeglądzie powszechnym i w Ateneum kapłańskim.

3. Główne zagadnienia filozoficzne 30.X.46r.

według opracowania K. Ajdukiewicza. 5

I. Co to są pojęcia?

Rozróżniamy zakres i treść pojęcia. Zakres pojęcia stanowi ogół przedmiotów, do których pojęcie odnosimy. Treść pojęcia, jest to suma cech charakterystycznych przedmiotów, stanowiących zakres pojęcia.

Pojęcia mogą być bardziej lub mniej ogólne.

II. Pożyteczność pojęć. Pojęcia są skarbnicą ludzkiej wiedzy.

a) Pojęcia ogólne pozwalają nam szeroki zakres wiadomości przedstawić w krótkiej formie.

b) Pojęcia odgrywają wielką rolę w postępie.

III. Przez podporządkowanie sfery rzeczywistości pod pojęcia, możemy uzyskać pogląd na nią. (Potwierdzenie tego znajdziemy w matematyce, biologii i fizyce).

IV. Badaniem pojęć i stosunków zachodzących pomiędzy nimi, zajmują się nauki, posługu-

gujące się w ~~w~~ badaniach metodą dedukcyjną, a więc matematyka i logika.

V. Zadania metafizyki – wyjaśnianie ostatecznych pojęć i pogląd na świat. Nauki poszczególne nie zawsze ~~jasno~~ dokładnie objaśniają pojęcia, nienadto sprowadzają je do innych pojęć. Metafizyka zajmuje się wyjaśnianiem pojęć. Dlatego metafizyka jest uzupełnieniem nauk specjalnych, jest syntezą naszej wiedzy.

12. XI. 4 gr. 4. Teoria poznania a logika formalna. (na podstawie referatu).

Teoria poznania usiłuje określić co my faktycznie poznajemy i w jakich warunkach to poznanie jest trafne, czy wszystko co poznajemy da się uzasadnić i jakiemi sądami. Jeżeli poznanie opiera się na doświadczeniu ~~zmysłowym~~, ~~jeśli patrzymy na naturę poznania~~, to kierunek ~~ów~~ nazywamy empiryzmem. Natomiast gdy intryguje nas kwestia uzasadnienia, do jakich sądów – racji należy się odwołać, ażeby poznanie było trafne, gdy staramy się rozwiązać kwestię pochodzenia wiedzy uprawiamy racjonalizm.

Błędne!

Idealiści (idea = wyobrażenie) twierdzą, że poza treścią wyobrażenia nie poznajemy żadnych przedmiotów ~~fizycznych~~, ~~dalej mówią~~, że przedmioty zewnętrzne konstruujemy z treści naszych wyobrażeń.

Idealizm epistemologiczny – rzeczy samej w sobie nie poznajemy, zawsze w poznawaniu mamy do czynienia z ~~kompleksami~~ treści wyobrażeń spełnionych poznania.

Idealizm ontologiczny usiłuje dowieść, czy to co poznajemy istnieje rzeczywiście.

Realizm jest to teoria twierdząca, że przedmiotami poznania są rzeczy istniejące ~~istotnie~~, niezależnie od umysłów ~~– rzeczywistości~~, ~~nie zaś jakoś abstrakta~~.

Realizm bywa naiwny, gdy uważa się wszystko to co wiemy o rzeczach za istotny i wierny ich obraz.

Realizm umiarkowany zaś nie ~~wszystko~~ co poznajemy uważa za kopię rzeczywistości, bo częściowo jest poznanie

jest subiektywnym tylko ujęciem rzeczywistości. Realizm stoi na stanowisku, że ~~istnieją~~ rzeczy są dostępne prawdziwemu poznaniu.

Psychologia poznania zajmuje się tak jak i teoria poznania, kwestią poznania, ale nie rzeczy. ~~tylko~~ Psychologia poznania bada jak my sobie przedstawiamy pewne przedmioty wyabstrahowane – niekonkretne. Tu należy między innymi sprawa podzielności uwagi, sprawa typów pamięci i t. p.

Teoria poznania jest też nauką, która szuka warunków prawdziwości i warunków uzasadnienia. czego?

Logika formalna jest to nauka wyodrębniona z teorii poznania. Naczelnym problemem logiki jest badanie prawdziwości naszych sądów. ze wzgl. na co? Logika bada nasze sądy ze względu na ich stronę formalną, na związki zachodzące pomiędzy sądami, podczas gdy teoria poznania kładzie nacisk na warunki materialne prawdziwości tych sądów.

Logika jest to teoria wynikania jednego sądu z drugiego, nauka o formach rozumowania, o związkach zachodzących między sądami. 7.

Do logiki zalicza się metodologię nauk, która ~~poza logiką formalną~~ zajmuje się typami rozumowań, klasyfikacją nauk i ~~klasyfikacją~~ rodzajów rozumowania. ~~dfn~~ definicje

Widać brak zrozumienia stef zasadnicze treści. th

5. Zagadnienia z etyki: 18. XI. 47 r.

1. Tragiczna wina Antygony.
2. Oczyszczenie Orestesa matkobójcy.
3. Fatum i jej znaczenie.

Zagadnienia z psychologii:

1. Podzielność uwagi.
2. Typy pamięci (wzrokowcy, słuchowcy, ruchowcy-aktorzy).
3. Przyznawanie sądów sprzecznych (jestem zadowolony z ~~stop~~ oceny dobrej, jednocześnie żałuję, że nie otrzymałem b. dobrej).

th

25.XI.47. 6. Podział nauk.

Zależnie od kryterium, według którego dzielimy nauki, otrzymujemy pięć zasadniczych ich grup:

1. Nauki czyste i stosowane.
2. " aprioryczne i empiryczne.
3. " przyrodnicze i humanistyczne.
4. " idiograficzne i nomotetyczne.
5. " nomologiczne i typotypiczne.

Ad 1. Celem nauk czystych – teoretycznych (matematyka, fizyka, historia) jest poznanie. Nauki stosowane – praktyczne (medycyna, inżynieria, pedagogika) usiłują wykazać, co należy zrobić, ażeby osiągnąć zamierzony cel. Nauki stosowane nie mogą być same uprawiane, łączą się z czystymi. Np.: inżynier drogowy musi znać matematykę wyższą, ażeby mógł obliczyć materiały, potrzebnego do zbudowania mostu.

Ad 2. Nauki aprioryczne opierają się na sądach oczywistych. Poznanie dokonywa się drogą rozumowania, np. w matematyce i logice formalnej. Inaczej nazywamy je naukami aksjomatycznymi – takimi, które opierają się na sądach pewnych = aksjomatach. Nauki empiryczne opierają się na sądach doświadczalnych = empirycznych. Takimi są fizyka i psychologia doświadczalna.

Ad 3. Nauki przyrodnicze różnią się od humanistycznych przedmiotem. Pierwsze zajmują się tym wszystkim co jest niezależne od człowieka, całą przyrodą, a więc i fizyczną stroną człowieka. ~~Dru~~ Przedmiotem drugich (sztuka, socjologia, literatura) jest to wszystko, co jest celowym wytworem ludzkim. Zajmują się one duchową stroną człowieka.

Ad 4. Nauki idiograficzne (idios = swoisty), do znaczy nauki opisujące swoiste cechy. Nomotetyczne (nomos = prawo), a więc ustanawiające prawa. Jest to podział Win-

dembranda i Richerta. Niemcy ci twierdzili, że jest nauka systematyczna, która ustala prawa i jest nauka historyczna, która opisuje fakty. Normalnie przypuszcza się, że wszystkie nauki ustanawiają prawa.

Ad 5. Pogląd prof. Tatarkiewicza doprowadza do podziału na nauki nomologiczne i typotypiczne. Każda nauka albo ustala prawa, albo typy - typowe formułowania.

7. Z jakich elementów składa się naturalny obraz świata?

Świat istnieje niezależnie od nas. Rzeczy realne istnieją same w sobie, rozciągają się w przestrzeni i trwają w czasie.

Naturalny obraz świata - jest to obraz, składający się z barw i kształtów. Świat widzimy takiego, jakiego go spostrzegamy ze względu na rodzaj spostrzeżeń (zmysł, jako główny składnik spostrzeżeń) możemy w świecie naturalnym odróżnić kilka elementów składowych. Przede wszystkim ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ świat przyjmujemy ze pomocą wzroku - barwy i kształty mamy ciągle przed oczyma. Dotyk i zmysł mięśniowy pozwalają nam zmierzyć opór rzeczy i dotrzeć do go.

Naturalny obraz świata byśmy również wyobrażamy. Dzięki przez wyobrażeniom świat widzimy nie tylko w przestrzeni, ale i w czasie. Świat wyobrażamy sobie również jako zespół rzeczy zaopatrzonych w siły. Przeszłość własne przeżycia powiększamy naturalny obraz świata.

Tak samo jak wyobrażenia, w postrzeganiu rzeczy ~~war~~ składających się na naturalny obraz świata ważne jest myślenie. Własne myśli wielomy w wyobrażenia, i wydaje się nam, że widzimy to, o czym myślimy. Dzięki myślom ~~my~~ możemy stwierdzić, że coś istnieje i jest takie lub inne - zaklasyfikować realność, potem możemy to co istnieje zaliczyć do takiej lub innej klasy, a dynamicznym uporządkować świat.

18. I. 48 r. 8. Zasadnicze pojęcia metafizyki, teorii poznania z logiką i etyki:

1. Metafizyka: Bóg, dusza, istnienie, czas, byt

Teoria poznania z logiką: sądy, wnioskowanie, rozum, umysł

Etyka: religijne: grzech, wola, sumienie

M.

D. Trymestr drugi

1. Co to takiego jest doświadczenie i co to jest fakt?

Doświadczenie jest źródłem wszelkiej wiedzy empirycznej. Jest to bezpośrednie i osobiste zetknięcie się z czymkolwiekbądź.

Doświadczenie eksperymentalne jest to celowe wytrącanie zjawisk w celu badania naukowego. Doświadczenie eksperymentalne jest jedną z metod nauk przyrodniczych.

Fakt łac. factum, jest to coś czego negować nie można, bo wszystkie argumenty, przemawiające przeciw faktowi są bezsilne.

10.

Fakt jest to rzecz dokonana, pewna, zdarzenie lub wypadek, zjawisko czyn a nawet okoliczność. Czasem też mówi fakt znaczenie dowodu np. „przekonam Cię faktami!"

Fakt rozumiemy również jako pewność, rzecz niezawodną, gdy mówimy „to jest fakt!"

Nieraz także mówimy: „kwestia faktu". Mamy wtedy na myśli sprawę, w której trzeba ustalić rzeczywistą okoliczność.

M.

2. Co należy pamiętać najogólniej o prawa? 2. II. 48 r.

1. Do ustalenia prawa potrzebna jest inicjatywa umysłu, gdyż formułowanie prawa jest próbą osiągnięcia konsekwencji z wielu faktów. wnioskowania
2. Prawo jest w stosunku do faktu racją a nie następstwem.
3. Prawa całościowe — formułują związki między składnikami, a nie rozdzielają elementów.
4. Prawa analityczne — polegają na analizie związku elementów zjawisk (Prawo Webera).
5. Każde prawo jest odwołalne.

M.

14. II. 48 r.

3. ~~Kryterium Prawdy.~~

Pojęcie prawdy.

Pojęcie prawdy może mieć dość szeroki zakres.

Prawdziwe mogą być sądy, tezy, założenia zawarte w zdaniu ze względu na ich związek z innymi zdaniami i t.p. Ale takie pojęcie, jak: prawdziwy przyjaciel; prawdziwa skóra, są to metafory, logicznie niezasadnione.

Prawdziwość polega na zgodności z rzeczywistością – tak definiował Arystoteles. Stąd wniosek, że jeżeli ktoś myśli prawdziwie, to w rzeczywistości tak jest, jak on pomyślał.

Teoria, rozwijająca się w Ameryce, reprezentowana przez Peirce'a i W. Jamesa, nazwana pragmatyzmem, głosi, że prawdziwość jest niczym innym, tylko zdolnością wywoływania pożytecznego działania. Więc pragmatyści za prawdziwe uważają to, co jest pożyteczne.

W naukach empirycznych prawdziwe są albo sądy spostrzeżeniowe - jednostkowe, albo sądy wywodzące się z doświadczenia. W naukach apriorycznych prawdziwe są aksjomaty i to wszystko co na zasadzie obowiązujących dyrektyw do się wyprowadzić.

Relatywiści z Protagorasem na czele, twierdzili, że nie ma względnej prawdy (bo to co dziś jest prawdziwe, może jutro być uznane za fałszywe).

Przeciwnicy relatywistów absolutyści, zbijają tezy poprzedników i dowodzą, że prawda jest bezwzględna.

4. a) O spostrzeżeniach.

Istnieją dwa rodzaje spostrzeżeń: 1) spostrzeżenie zewnętrzne i 2) spostrzeżenie wewnętrzne. Spostrzegamy więc: 1. fakty istniejące na zewnątrz, poza nami; 2. zwracamy się uwagę na rozgrywające się w nas przebiegi psychiczne.

Definicje spostrzeżeń: — Spostrzeżeniem zewnętrznym nazywamy spostrzeżenie, którego przedmiotami są przedmioty i procesy fizyczne; spostrzeżeniem wewnętrznym nazywamy spostrzeżenie, w którym zwracamy się ku przebie-

gom psychicznym, równocześnie w nas się rozgrywającym.

Ale spostrzeżenia nie są tylko bezwiednym zwracaniem się ~~do~~ ku ~~proces~~ przebiegom psychicznym, czy kierowaniem zmysłu (zmysłu) na jakieś przedmioty fizyczne — im towarzyszą zarodki sądów spostrzegawczych, z których jeden (egzystencjonalny) stwierdza, że coś istnieje, drugi (klasyfikujący), że to, co istnieje jest takie a takie.

Spostrzeżenia mają swój przedmiot i treść.

Przedmiotem spostrzeżenia jest rozpatrywany obiekt fizyczny, który spostrzegamy.

Treścią spostrzeżenia jest również ten obiekt, ale w zależności od sposobu patrzenia na niego, w zależności od tego, co budzi ~~się we mnie~~ przeżywam w chwili postrzegania.

b) Prawo Webera.

Prawo Webera mówi nam, o stosunku działającej podniety do odbieranego wrażenia.

Przyrost podniety, zdolny wywołać dostrzegalną różnicę wrażeń, jest wprost proporcjonalny do podniety już działającej. Np.: gdy ważymy mięsnym w koszyku 2 kg cukru, wrzucamy do koszyka (tak, żeby on tego nie widział) 700 gr cukru mięsnym ~~odczuję~~ odbiera wrażenie — że koszyk stał się cięższy. Ale te same 700 gr położone na worek cukru, znajdujący się na barkach tegoż mięsnym nie wywoła wrażenia. ~~Ale jest~~ W tym wypadku trzeba by obciążyć mięsnym 8 kg, aby dostrzegł on różnicę wrażeń.

Rozróżniamy próg podniety czyli minimalną siłę podniety, zdolną wywołać jeszcze dostrzegalne wrażenie i próg ~~podniety~~ różnicy — minimalny przyrost podniety w stosunku do progu podniety.

c) Prawo Müllera.

Prawo to dotyczy swoistej energii zmysłów.

Różne podniety, działając na ten sam zmysł (organ zmysłowy), dają to samo rodzaju wrażenie.

Natomiast te same podniety, działając na różne organy zmysłowe, dają różne rodzaje wrażenia,

właściwe dym zmysłów.

Ten obraźnik – Elementy jest przedstawić
Komen Imaginem – Ghiże i ich. Elementy

Jan Sofonewicz – Elementy j. gr. greckiego
Roman Ingarden – Szkice z fil. literatury

zdążyć do zamknięcia.

Barbara Jankowska
stud. II kursu
prawa.

11/2

Streszczenie wstępu do książki
"Glowne kierunki filozoficzne" dr. Ajdukiewicza.

Rozdz. 1.
Co to są pojęcia.

Odpowiedź na pytanie dotyczące jakiegoś przedmiotu "co to jest", nie zawsze ogranicza sie do opisu, ale czesto staje sie tworzeniem pojecia ogolnego. Np. kot. Wszystkie przedmioty, które można nazwać imieniem pospolitym kot tworzą zakres pojęcia ogólnego kot, a cechy charakteryzujące wszystkie przedmioty zakresu pojęcia kot tworzą treść pojęcia. Istotą pojęcia ogólnego jest myśl odnosząca się w sposób podobny, jak imię pospolite, do każdego przedmiotu danego zakresu. Klasyfikacja przedmiotu, czyli włączenie przedmiotu do zakresu pojęcia ogólnego polega poprostu na stwierdzeniu, że dany przedmiot posiada cechy wspólne z innymi przedmiotami, które to cechy są charakterystyczne dla danego pojęcia ogólnego.

Rozdz. 11.
Pożyteczność pojęć: są one skarbnicą naszej wiedzy.

W często zadawanym pytaniu "co to jest", wyraża się jednocześnie zainteresowanie przedmiotem pytania, i pragnienie zaspokojenia ciekawości przez mniej lub więcej wyczerpującą odpowiedź. Rezultatem odpowiedzi jest albo stworzenie w świadomości pytającego nowego pojęcia ogólnego albo albo klasyfikacja przedmiotu odpowiedzi. Wiadomości o przedmiotach, którymi operujemy sa wytworem pokolen, które to pokolenia przekazywały je jedne drugim. Dzięki umiejętności tworzenia i przekazywania pojęć ogólnych, unikamy każdorazowego wyliczania wszystkich przedmiotów należących do danego pojecia. Brak umiejętności przekazywania pojęć ogólnych u zwierząt nasuwa przypuszczenie ze zwierzeta nie posiadają umiejętności tworzenia pojęć ogólnych. Umiejętność tworzenia pojęć ogólnych umożliwia powstanie nauk i ich trwałość w czasie.

111. Przez podporządkowanie sfery rzeczywistości pod pojęcia możemy uzyskać pogląd na nie.

Przez podporządkowanie faktów pod pojęcia ogólne, pod prawa rządzace w tym pojęciu uzyskuje się zrozumienie chaotycznego do tąd odcinka rzeczywistości. Istnieją grupy wspólnych pojęć ogólnych, a o ile rządza w nich te same prawa

to dają one pogląd na większy odcinek rzeczywistości i oszczędzają myślowego wysiłku zapamiętania poszczególnych praw zosobna. Grupy nauk pokrewnych dają pogląd na pewną sferę rzeczywistości; pogląd na całą rzeczywistość leży poza ich celem.

IV. Nie wszystkie pojęcia zostają wyjasnione przez nauki szczegółowe.

Nauki w ogólności dzielą się na takie, których celem jest badanie rzeczywistości i takie, które zajmują się badaniem stosunków, jakie zachodzą między pojęciami. Te ostatnie posługują się przy badaniu metodą dedukcyjną, w przeciwieństwie do pierwszych, które posługują się metodą empiryczną to jest obserwacja, doświadczeniem i redukcją - a w konsekwencji indukcją. Nauki dedukcyjne, aprioryczne, jak logika, i matematyka są absolutnie niezależne od nauk empirycznych, gdy tymczasem nauki empiryczne często uzytkują rezultaty badan nauk apriorycznych. Stad należy wysnuć wniosek, że nie można poznać rzeczywistości bez wiedzy o pojęciach. Jeżeli chodzi o stosunki między pojęciami, to istnieje stosunek: 1) podporządkowania (w zakresie jednego pojęcia mieści się zakres drugiego), 2) stosunek krzyżowania się pojęć(jeżeli zakresy pojęć mają wspólną część) Jeżeli jakieś pojęcie nie jest jasne, to można je wytłomaczyć sposobem definicji, czyli kombinacji dwóch krzyżujących się pojęć. już wyjaśnionych. Jasność czy zrozumiałość pojęć choćby najbardziej potocznych bbardzo względna; np. jak zdefiniować czas, przyczynę, zmianę? Św. Augustyn mówi " cóż jest bardziej pospolitego , zwyklejszego nad czas. Cóż jest więc czas? Jeżeli nikt mnie nie pyta, wiem, jeżeli pytającemu objaśnić chcę, nie wiem."

V. Zadania metafizyki: wyjaśnienie ostatecznych pojęć i pogląd na świat.

Z rozdziału poprzedniego wynika, że nauki operującpojęciami, potocznymi, ~~pod~~ podstawowymi, operują pojęciami niewyjaśnionymi. Jest to zrozumiałe, ponieważ proces wyjaśniania pojęć niejasnych innymi pojęciami możnaby ciągnąć w nieskończoność. Toteż matematyka np. operuje pojęciami, które definiuje kombinacją t.zw. pojęć pierwotnych.(przez matematykę niewyjaśnionych) Wiadomości o pojęciach potocznych są dla człowieka kluczem niejako do poznania rzeczywistości. Te pojęcia pospolite, prawie żadne przez ciągłe używanie, urastają do głębokich problemów

Zetknięcie się z pospolitymi pojęciami od ich strony głębokiej, niezbadanej, i głębokiej, zrodziło u starożytnych t.zw. zdziwienie filozoficzne, które z kolei stało się bodźcem do wyjaśnienia tych pojęć, do powstania metafizyki. Metafizyka jest nazwą dwuznaczną, ponieważ znaczy :to, co poza fizyką, co pozazmysłowe i to, co poza księgami fizykalnymi.(ze względu na pewną kolejność w w księgach Arystotelesa) . W znaczeniu pierwszym, czyli nauki badającej to, co pozazmysłowe, co poza doświadczeniem, pozostawała metafizyka przez długi czas. Wprawdzie Kant twierdził, że metafizyka nie jest nauką, bo niemożliwe jest poznanie tego, co znajduje się poza sferą doświadczenia. Obecnie uważa się metafizykę za naukę, która zajmuje się nie tylko wyjaśnianiem pewnych pojęć, ale za naukę, która syntetyzuje poglądy nauk specjalnych na poszczególne odcinki rzeczywistości, daje pogląd na całą rzeczywistość. Zadanie metafizyki jest ponadnaukowe, sprowadza ona pojęcia wypracowane przez poszczególne nauki do wspólnego mianownika, dzięki czemu może stworzyć pogląd na całą rzeczywistość. Obecnie o naukowej metafizyce nie można jeszcze mówić ponieważ rezultaty nauk szczegółowe nie są ostateczne.

VI. Naczelne zagadnienia teorii poznania i główne sposoby ich rozwiązania.

Człowiek od początku swego istnienia bada świat go otaczający. Najpierw z punktu widzenia praktycznego, później, powoli - naukowego. Wczesna starożytność grecka probuje tłomaczyć istotę bytu w sposób naiwny, ale śmiały - jest to metafizyka w stanie embrionalnym. Teorie poznania opierano na zmysłach albotéż spekulacji rozumowej.Powstał spór, który z dwóch czynników, rozum, czy zmysły, jest źródłem poznania. Różne epoki różne miały poglądy na to zagadnienie. Później odkryto introspekcję opartą na przeżyciach psychicznych - jako źródło poznania. Poznanie oparte na zmysłach nazwano doświadczeniem zewnętrznym lub sensacją; poznanie oparte na introspekcji - doświadczeniem wewnętrznym lub refleksją.. Po modyfikacji uznano za źródło poznania doświadczenie (zewn. i wew. i rozum.W zależności od tego podziału zwolenników pierwszego źródła poznania nazwano empirykami, drugiego-racjonalistami. Istnieli zwolennicy kompromisu, którzy twierdzili, że obydwa źródła rozum i zmysły dopełniają się - nazwani oni

zostali krytycystami. Na tle problemu granic poznania zarysowują sie dwa odmienne kierunki epistemologicznego realizmu z Platonem i demokrytem i idealizm albo fenomenalizmu z Protagorasem na czele. Roznica pomiędzy idealizmem a realizmem epistemologicznym a metafizycznym wyraża się w tym, ze pierwszy rozstrzyga, czy rzecz sama w sobie jest poznaniu dostępna, drugi, czy obiektywnie istnieje. Dla możności rozpoznania prawdy ustalono t, zw. kryterium prawdy, którym dla jednych filozofów była oczywistość, dla drugich pozyteczność. W starożytności powstały nastepujące zagadnienia dotyczące teorii poznania 1) zagadnienie empiryzmu względnie racjonalizmu, 2) zagadnienie idealizmu wzgl. realizmu, 3) zagadnienie kryterium prawdy. Są one zaliczone do jednej nauki ze względu na cel, jaki sobie postawiły wobec przedmiotu nauki. Cel, wobec przedmiotu nauki jest kryterium podziału nauk, które często zajmują się tym samymi zjawiskami, np. teoria poznania i psychologia. Omawiane powyżej trzy zagadnienia stanowią trzon teorii poznania. Poznanie może być prawdziwe albo fałszywe. Mówiąc o empiryzmie czy racjonalizmie można sądzić, że prawdziwość poznania uzalezniona jest od oparcia się na doświadczeniu albo rozumie. Przy realizmie czy idealizmie epistemologicznym prawdziwość poznania byłaby uwarunkowana oparciem się o zjawiska, ponieważ usiłowanie poznania rzeczy samej w sobie da w rezultacie poznanie fałszywe lub nieuzasadnioną myśl. Kryterium ~~poznania~~ prawdy ma za zadanie określić cechę myśli warunkującą ich prawdziwość. Wniosek wyciągnięty z tych uwag pozwoli określić zadanie teorii poznania jako: "jakie są warunki prawdziwości względnie warunki uzasadnienia naszego poznania." (warunki prawdziwości myśli) Wobec tego, ze filozofowie zajmowali we stanowisko negatywne lub pozytywne wobec zagadnienia, czy poznanie jest wogóle możliwe, aby nie pominąć dociekań pozytywnie czy negatywnie ustosunkowanych filozofów, dodać należy do sformułowania zadań teorii poznania : " czy warunki te są spełnione." Z tego wynika, ze teoria poznania zajmuje się istotą prawdy i poznania i warunkami prawdziwości poznania. Psychologia ma niewątpliwy związek z poznaniem. Wyraża się on w tym, ze ponieważ psychologia mówi, w jaki sposob dochodzi się do przekonań i poglądów, epistemolog musi z niej czerpae czyto broniac swego punktu widzenia na teorie poznania, czyto w innych

okolicznosciach. Mimo roli nauki pomocniczej, jaką odgrywa przy teorii poznania psychologia, niektórzy myśliciele przestali wyodrębniać jedną naukę od drugiej mieszając zagadnienia. Rolę pomocniczą wobec teorii poznania spełniają nauki specjalne. Wiele nauk specjalnych zbratało się z filozofią właśnie na płaszczyznie teorii poznania.

VII. Naczelne zagadnienia i zadania logiki.

Bez względu na stanowisko wobec genezy myśli prawdziwych, można twierdzić, że jeżeli jedna z dwóch myśli pozostaje do drugiej prawdziwej myśli w pewnym stosunku, to na pewno lub z pewnym stopniem prawdopodobieństwa można twierdzić, że pierwsza myśl jest prawdziwa. Nauka, która zajmuje się zagadnieniem, kiedy myśli pozostają w takich stosunkach, nazywa się logiką formalną, ponieważ o zachodzeniu stosunków między myślami decyduje nie treść myśli, lecz ich forma. Prawdziwość myśli: każde S jest P, pociąga za sobą prawdziwość myśli ' każde nie-S nie jest P. Za przeciwstawienie logiki formalnej uważa się czasem logikę transcendentalną; niektórzy włączają do logiki teorię poznania. Logika dzieli się na logikę teoretyczną i praktyczną. Pierwsza, elementarna , zajmuje się badaniem stosunków zachodzących pomiędzy myślami., stanowiących formalne warunki prawdy. Druga natomiast zajmuje się wywodzeniem prawideł myślenia, podaje sposoby tworzenia definicji , mowi o odnajdywaniu praw przyrody, metod badania- tworzy metodologię.. Logika wyodrębnia się od teorii poznania, ponieważ pierwsza zajmuje się formułowaniem warunków prawdziwości formalnej, a druga podaniem warunkow prawdziwosci materialnej. Logika transdententalna jest częścią teorii poznania. Wracając do teorii poznania , należy podkreślić, że teoria poznania jest nazywana rownież epistemologią lub gnoseologią; przymiotniki tworzy się od nazw greckich. Zarowno logika, jak i epistemologia powstały w starożytności. Sredniowiecze nie wykazywało zainteresowania dla epistemologii, rozkwit jej przypada na wiek 17-ty i 18-ty- Dla logiki specjalnie zasłużył się J.St. Mill. W w. 19-tym powstaje logika symboliczna; dziś istnieje ona w pełnym rozkwicie.

VIII. Zagadnienie etyki normatywnej i opisowej oraz sposoby ich rozwiązań.

Omawiane wyżej dyscypliny filozoficzne: metafizyka, logika i teoria poznania tworzą t.zw. filozofię teoretyczną. Druga część nauk filozoficznych, to t.zw. filozofia praktyczna albo filoz. wartości. W życiu codziennym mamy stale do czynienia ze zjawiskami, których nie obserwujemy obojętnie, ale wydajemy o nich sądy wartościujące. Nadanie wartości rzeczy staje się czasami bodźcem do takiego lub innego postępowania. Czasem jednad tak nie jest . Ocena nasza nie mówi, jak jest, ale jak być powinno. Odpowiedź na pytanie, "dlaczego tak jest" znaleźć można przez podporządkowanie biegu wypadków odpowiedniemu prawu przyrody. Podobnie, pytając "dlaczego tak być powinno", znajdujemy odpowiedź przez podporządkowanie pojęcia prawu mówiącemu, jak być powinno. Prawo takie nazywa się normą. Różne istnieją normy. Wszystkie wyrażają: jeżeli chcesz osiągnąć taki a taki cel, postępuj tak a tak" Odpowiedzi zbudowane na wzorze: jeżeli-to prowadzą w nieskończoność. Jest to forma hipotetyczna. Odpowiedzią ostateczna będzie odpowiedź w formie kategorycznej. Takie właśnie kategoryczne zdanie-odpowiedzi stanowią normy np. mody , dobrego tonu. Istnieją normy w postaci hipotetycznej, oparte jednak w ostatniej instancji o normy kategoryczne wcale niedowolne i narzucające swój autorytet. Nakazy tych norm są dobrem. Dobrem jest to , co zgodne z nakazami norm hipotetycznych, opartych w ostatniej instancji o normy kategoryczne. Nauka filozoficzna, której przedmiotem jest dobro, nazywa się etyka albo filozofia moralności. Wyróżnia się w niej dwa główne zagadnienia: 1) jakie przedmioty oceniamy jako dobre albo złe-jest to zagadnienie przedmiotu oceny etycznej. Jedni sądzą, że przedmiotem oceny powinny być czyny i intencje człowieka, inni-że charakter. 2) cechaoddzielająca przedmioty dobre od złych. Heteronomizm etyczny sądzi, że cechy odrozniające przedmioty dobre od złych polegają na stosunku przedmiotu oceny do jakiegoś autorytetu. Autonomizm etyczny twierdzi, że rzeczy są same prz ez się dobre lub złe. Zagadnienie zakresu moralności wyraża się w stosunku cech przedmiotu oceny do społeczeństwa czy też jednostki. Istnieje kierunek filozofii moralnej, który żąda określenia konkretnego kryterium etycznego

Jedni p odaja kryterium celowosciowe(rzecz jest dobra, o ile jest zgodna z celem), inni kryterium ateleologiczne(rzecz jest dobra o ile jest zgodna z normami) Eudajmoniści zarówno egoiści, jak i uniwersaliści widzą cel w dążeniu do szczęścia, perfekcjoniści , w dążeniu do doskonałości.. Jeżeli chodzi o ateleologizm, to kryteria mogą być formułowane formalnie lub merytorycznie. Sceptycy etyczni sądzą, że wogóle nie można odróżnić dobra od zła. Zatem nie można udowodnić kryterium etycznego. Sądzą oni, że zadaniem etyki naukowej jest "opis byłych i obecnych poglądów na to, , co złe i dobrex i ustalenie, skąd mamy zdolność oceny krytycznej, przez rozumowanie , czy sumienie" Powyższe zagadnienia należą do etyki opisowej, do etyki normatywnej należy zagadnienie przedmiotu oceny i kryterium etycznego. Etyka normatywna nie jest nauką specjalna, ponieważ nie bada rzeczywistości, ale wartość. Metafizyka, jako synteza nauk daje pogląd nie tylko na rzeczywistość, ale też na wartość. P nieważ dobro najwyższe nazywane jest Bogiem, metafizyka rozpatruje stosunek Boga do rzeczywistości. Metafizyka zajmuje się oceną pozytywną i negatywną świata. Do problemów należących na pograniczu etyki a nauk teoretycznych zaliczany jest problem wolności woli.

Na przestrzeni historii problemami etyki zajmowali sie tacy mysliciele, jak: Heraklit, pitagorejczycy, sofisci, Sokrates, Platon, Arystoteles, Chrystus. Spinoza, Hume , Kant.

IX, Psychologia.

Oprocz metafizyki, teorii poznania i etyki do filozofii zaliczana bywa psychologia i estetyka czyli nauka o zjawiskach psychicznych i nauka o pięknie. Istnieje tendencja do wyodrebnienia psychologii i estetyki z dyscyplin filozoficznych. Psychologia-jest słowem greckim, składającym się z z dwóch części: psyche-dusza i logos-nauka. Jednak psychologią nie jest li tylko nauką o duszy, ponieważ zawiera w sobie kilka nauk i dzieli się na: 1) psychologię spekulac jną ~~i 2)~~ czyli metafizyczną, racjonalną i 2) psychologię empiryczną. Przedmiotem psychologii racjonalnej jest zagadnienie istoty duszy, przedmiotem psych. empirycznej jest opis, klasyfikacja i ustalanie praw rządzących zjawiskami psychicznymi. Istnieją cztery koncepcje

przedmiotu psychologii: 1) przedmiotem psychologii jest materiał dostarczony przez doświadczenie wewnętrzne, 2) przedmiotem psychologii jest materiał dostarczony przez każde doświadczenie bezpośrednie 3) przedmiotem psychologii jest materiał dostarczony przez świadome i nieświadome zjawiska psychiczne 4) przedmiotem psychologii jest materiał dostarczony przez świadome zjawiska psychiczne i dyspozycje. Przebieg procesów psychicznych tłomachony jest przez 1) asocjacjonizm-(skojarzenia), 2) psychologię dyspozycyjną-chce ona przebieg procesów psychicznych tłomaczyc przez skojarzenia i dyspozycje 3) psychologię apercepcyjna, która zjawiska psychiczne wyjaśnia prawami kojarzenia i podkreśla czynną rolę uwagi. Ze względu na stosunek psychologii do fizjologii wyróżnia się psychologię fizjologiczną i psychologię czystą. Do badania zjawisk psychicznych stosowana jest introspekcja czyli obserwacja własnych przeszłych, przypomnianych stanów duchowych i metoda eksperymentalna. Stąd można psychologię podzielić na introspekcyjną i eksperymentalną. Oprócz psychologii zajmującej się przeżyciami przeciętnego człowieka istnieje psychologia ludzi genialnych, psychologia dziecka, psychopatologia i psychologia tłumu.

11/3

Kazimierz Twardowski: O naukach apriorycznych czyli rachonalnych (dedukcyjnych) i naukach empirycznych czyli aposteriorycznych (indukcyjnych).

Można dokonać podziału nauk zależnie od punktu widzenia. Bacon np. dzieli z punktu widzenia wladz umyslowych na: nauki oparte na rozumie, pamięci i wyobraźni. Można dzielić nauki na teoretyczne i praktyczne. (teoretyczne i normatywne) ; humanistyczne i przyrodnicze, dedukcyjne i indukcyjne (ze względu na metodę), aprioryczne czyli racjonalne i aposterio- czyli empiryczne (punkt widzenia epistemologiczny). Nauki aprioryczne uważane sa za jednoznaczne z dedukcyjnymi, aposterioryczne z indukcyjnymi. J.St. Mill i liczni zwolennicy jego poglądów twierdzą, że różnica między naukami dedukcyjnymi i indukcyjnymi nie istnieje. Inaczej twierdzi Hume. Mówi on, że nauka nie jest zjawiskiem prostym. ale pominąwszy inne składniki, składa się z pojęć i sądów.. Pojęcia oparte na doświadczeniu czy rozumie nie kwalifikuja nauki do grupy aposteriorycznej czy apriorycznej, ponieważ, jak twierdzi Hume, Kazde pojęcie można rozłożyc na cały szereg idei, dostarczonych-niejako ppzez doświadczenie i zmysły. Rozważając zagadnienia matematyki Hume mówi, że istnieją twierdzenia matematyczne niezależne zupełnie od doświadczenia, wysnute samym rozumowaniem. Toteż możnaby twierdzić, że nauki aprioryczne to te nauki, które tworzą swe twierdzenia czyli dochodzą do ~~wniosków~~ sądów prawdziwych niezaleznie od doswiadczenia, samym rozumowaniem, a nauki aposterioryczne dochodzą do sądów prawdziwych drogą doświadczenia.. Hume podkreśla rolę sądów przy podziale nauk. Tymczasem praktyka mówi inaczej: zdarzało się bowiem czesto, ze w naukach apriorycznych dochodzono do pewnych prawd drogą doswiadczenia, a w naukach aposteriorycznych wysnuwano pewne prawa czystym rozumowaniem. ~~xxxxx~~ Mówimy o sposobach dochodzenia do prawd ~~omijając~~ istotę zagadnienia kryterium podziału, mianowicie sposób uzasadniania prawd. Teraz podział można przeprowadzić w nastepujący sposób: Nauki aprioryczne są to te nauki, które uzasadniają wykryte prawdy rozumowaniem, nauki aposterior.- doswiadczeniem. Chodzi wiec o sposob uzasadniania sadow. Podzialowi powyzszemu

można postawić zarzut, że nauki aprioryczne, odwołując się do aksjomatów , odwołują się do doświadczenia, bo przecież aksjomaty(prawdy podstawowe) tylko z doświadczenia wypływają. o ile nie są kwestją umowy. Właśnie Mill kładzie nacisk na doświadczalny charakter "pierwszych, pierwotnych" zasad, przesłanek. Ale słowo"doświadczenie"jest wieloznaczne, mianowicie, mówiąc o doświadczeniu należy stwierdzić, że doświadczenie to jest sądem spostrzeżeniowym lub kompleksem tych sądów, a więc sądem jednostkowym. Tymczasem aksjomaty są sądami ogólnymi, uogólnieniami z doświadczeń. Wobec tego można stwierdzić, że nauki aprioryczne odwołują się do uogólnień z doświadczenia, co jest także momentem rozniacym je od nauk aposteriorycznych, które odwołują się do sądów spostrzeżeniowych. Wprawdzie i nauki aposter. odwołują się niekiedy do uogólnień z doświadczenia, ale w ostatecznym dowodzie, gdy jakaś prawda okaże się chwiejna. odwołują się do sądów spostrzeżeniowych. Nauki aprior. nigdy aksjomatów swych w powyższy sposób nie udawadniają, gdyż prawdziwości ich wogóle nigdy nie udawadniają.Jest to zrozumiałe, ponieważ każda nauka nie uzasadnia zasadniczych sądów, które służą do udawadniania wszystkich innych. W naukach aprior. takimi sądami są aksjomaty, w aposterior.-sądy spostrzeżeniowe. W przeciwnym wypadkuuzasadnianie pojęć"pierwszych" ciągnęłoby się w nieskończoność. Myli się ten, kto sądzi, że nauki aprior. posługują się wyłącznie dedukcją, a aposterior.-indukcją wyłącznie. Nauki aprioryczne posługują się metodą dedukcyjną,przy uzasadnianiu swoich prawd, a nie dochodzeniu do nich. Analogicznie rzecz się ma z naukami aposterior. z tą jednak różnicą, że obok indukcji istnieją jeszcze inne sposoby uzasadniania sądów w naukach aposterior.

Błędne jest więc rozumowanie Milla, który twierdzi, że nauki indukcyjne dążą do tego aby stać się dedukcyjnymi. Dążenie to uważa Mill za postęp nauk.indukcyjnych.Naukę indukcyjną w pewnym stopniu rozwoju można przedstawić w postaci dedukcyjnej, w/g systemu dedukcyjnego, można naukę dedukcyjną przedstawić w szacie indukcyjnej ale nigdy nie można stworzyć z nauki dedukcyjnej indukcyjną i odwrotnie. Metoda wyłożenia i usystemizowania nauki jest tak samo obojętna, jak sposób dochodzenia do pewnych prawd. ale nie ich uzasadnienie. Oprócz spo-

sobu dzasadniania nauki aposter. różnią się od aprior. dwoma momentami: 1)nauki aprior. mają twierdzenia pewne. nauki aposterioryczne, tylko prawdopodobne, 2) nauki aprioryczne nigdy nie dotyczą faktów, aposterior, operują faktami.

W błędzie znajduje się ten, kto sądzi, ze dając nauce indukcyjnej szatę dedukcyjnej, nada jej twierdzeniom pewność.

Barbara Jankowska
stud. II Wydz. prawa.

Warszawa, dn. 19.1.1948.

11/23